

Gammal tro i Lerbäcksbygden. Upptecknat av Ruben Carlsson.

Allmänt.

Källa vid Långsberg i Skyllberg.

Om man nekade någon att ta vatten ur brunnen så sinade den.

Gå vilse

Om man gick vilse så skulle man vända västen ut och in så hittade man hem.

Skrock om djur.

Ångerstål t.ex. avbrutna knivar nålar och dylikt skulle sättas ovanför dörrarna i ladugårdar och fårhus för att man skulle få tur eller *hill* som man också sade.

Uppspikade hästskor med öppningen uppåt bringade också tur. Var den vänd på annat vis rann lyckan bort.

Hästskor hade också särskild kraft om du hittade en med tån bort från dig.

Mar-suddar från björkar gav också tur i ladugården om de sattes upp över korna. Man kunde inte handskas med dessa hur som helst för då blev man sjuk. Min mor född på 1830 tillät inga barn leka med *mar-suddar*. Namnet på dem var också häckvastar.

Vid rivning av ett uthus vid Klysna Skyllberg påträffades kvicksilver inborrat i tröskeln. En arbetare skulle hugga sönder tröskeln och då började det flyga stjärnor omkring honom.

Vid Önnabo fanns på 1880-talet en bonde som vid jultiden satte en granbuske på gödselstacken. Detta var för trivsel i ladugården och skrämman ont. Ett sätt var också att på Skärtorsdagen sätta sig på gödselstacken och kärna smör.

När man mjölkade för första gången efter kalvningen skulle man för att få tur ha en synål hängande i stävan. Man fick ej vissla när man mjölkade. Det blev det dålig grädde. En silverslant i kärnan gav fortare smör. Vid försäljning av mjölk skulle man ha några droppar vatten annars '*törstade den*'.

Då en ko kalvat skulle den först mjölkas något på varje spene. Denna först mjölk skull ges i kons dricksvatten.

Otur i ladugården fick man om man satte upp gärdsgårdar hemifrån och bort.

Man skulle aldrig sko en häst eller ox runt om. När en sida var klar skulle man sko ett annat djur med samma sida man börjat. Samma sak gällde om man skulle smörja en vagn. Det gällde alltså att det fanns två.

Då fåren klipptes var det vanligt att laga till en liten ulltapp vilken lades in i en brödbit som sedan gavs fåren att äta. Ullen skulle sedan växa bättre. Fåren fick en ögonsjukdom som kallades nageln. Det berodde på att man klippte sina egna naglar på en söndag.

Bensvaghet hos svin botades med orsten och brända ben.

En hand som blivit ormbiten ströks med ettermyror i en brödbit.

Om svalor byggde bo i lador eller andra av gårdens hus trodde man att husen skulle vara bevarade från eld. Man var därför noga att en glugg var öppen för dem.

Innan man förde in ett nyinköpt djur i ladugården skulle man leda det tre gånger kring en jordfast sten "ånnysyls" det vill säga motsols. Den som ledde djuret tog av sig ett plagg vanligtvis halsduken och lade den på tröskeln där djuret skulle gå fram.

När ett djur fördes ut ur ladugården för att slaktas eller säljas lade man något i båset t.ex. en påk.

När en kalv blivit född skulle man blåsa honom i halsen tre gånger.

Kalven skoddes på sina håll innan fördes in i kätten. Det tillgick så att man skar av de tunna brosskivorna som sitter under klövarna. Dessa gavs sedan åt modern till kalven. Detta för trivselns skull.

Man knackade också kalven i huvudet med mjölkstävän för att han skulle lära sig dricka. Det gick bättre då.

När en nykalvad ko för första gången mjölkades så fick ej mjölken komma under bar himmel. Man måste hölja ämbaret eller mjölkbyttan.

Kalvost ska inte ges åt klövdjur, hundar och katter. Gjorde man så orenade alltid korna vid mjölkningen.

Om det inte ville bli smör fort nog när man kärnade så var det ofta någon ovän som åstadkom detta. Då skulle man fort sätta in kärnan med grädden i ugnen så att ovännen skulle komma fram.

Sven Jansson i Långstorp berättar.

När man köpt en ko så skulle den inte ledas direkt in i ladugården utan tre varv motsols runt en jordfast sten.

Så gjorde t.ex. Per i Vik. En gång hade soldaten Sjö haft sällskap med honom från en marknad i Askersund. Han förundrade sig över att Per inte ledde in kon i

ladugården utan gick bakom husen. När han såg efter så höll Per att leda kon runt en sten.

A Ekstrand Nygården Snavlunda berättar.

Trollkvastar gjordes av tibast och libbsticka och hängdes över dörren till ladugården och stallet för att djuren inte skulle bli sjuka.

Mot sommarsjukan kokade man tibastbark och gav djuren det slem som blev.

Betade djuren där tibastbusken växte fick de ej sommarsjukan.

Libbsticka planterades intill husen för att hålla ormar borta. De skyr lukten av den.

Man gned också hästar och oxar med denna växt för att insekterna ej skulle vara så envisa.

Anteckningar från Södra Lerbäck.

Man kan spika upp ugglor upp över stalldörrarna för att djuren skulle trivas. Man strök också tjära i form av ett kors över *fjäsdörrarna* för tur och lycka.

Kogödsel smetades också på väggarna där kor gick ut och in.

Efter kalvningen skulle kon ha första smörgåsen efter kärningen. Detta för att hon skulle ge mycket mjölk. Kon skulle också dricka över stål. Bitar av *åskviggjar* var bra i kornas mat.

Vid en gård där det var dåligt beställt med turen misstänkte man en grannkvinna som ansågs ha onda ögon. Hustrun i gården tog därför en dag en hård brödbit och slog till henne i ansiktet med den så blodet rann. "*Skämm nu koa för mej um du kan*" skrek den uppretade gumman.

En gång blev hon ombedd att en grannmora ut i hennes ladugård för att se kon hon hade. Gumman följde dock ej med. "*Du har e granner ko å de töl inte mina öger*", sade hon.

Berättelser från Norra Lerbäck.

Här berättas om några som ständigt hade otur i ladugården. En klok gumma uppmanade dem att slå stål i ladugårdströskeln och ha stål i den mjölk som skulle säljas. Det var farligt att ha djuren i en vägkorsning ty där möttes man alltid av det onda. Oturen kom också om huskatten dog av någon sjukdom eller ej trivdes.

Man skulle därför vara mycket mån om kattens trivsel.

Berättelser av A.V. Öhlin 1858 – 1938.

Erik Isaksson i Slätetorp som var född på 1790-talet såg till att i Dymmelveckan före påsk stryka kors av tjära på fejs, får och svinhusdörrar. Liar slogs upp över djurens huvuden och stålbitar slogs in i trösklar. Allt detta togs bort efter påsk. Han räknade med att onda makter var mer i rörelse i påskveckan och hade en särskild makt över djuren då.

Isaks far i Rude hade ingen *hill* (tur och lycka) i sin ladugård. Han lånade då en huvudskalle från *körgårn*. Då fick han sån hill att han *låna um en igen på två månar*. Då förvarade han den i *smedjebälgen*. Så glömde han te å bära *tebakens den på utsatt ti*. En dag när han stod å *smidde i smja* så börja de lysa ell utför

vägga å skrika. "Mett huve mett huve". När han sen geck e vänna te smeja på kvällen va de likadant fast mycke värre. Då tog han fram döskallen ur bälgen för te fraktan öpp te körrgårn. När han då köm utaför dörren va det någet söm kasta öpp bå honom å skallen på ett åk. Å så bar de iväg så ell å rök steg um döm. Å den som körde hadde inge huve han. Åsen från körrgårn feck inte gubben åka utan han feck ta sej hem bäst han kunne. Å sen vurta han så sjuker så de tödde fleri dar inna han vurta nær så när frisker. Si den söm lånar någe frön körrgårn han får löva å väl vårda å bevara å återlämna i samma skick å i rättan ti. Å dä förbinder en sej för egen å etterkommandes lycka.

Detta var formen som lästes vid lånet.

Fia Äng i Västeräng Svaldre

Hon sade att för att nyinköpt djur skulle trivas skulle t.ex. en ko ges en halv kaka bröd innan hon fördes in i ladugården. En gris skulle skjuta in baklänges i stian samt ha med sig en tapp av ströhalv från den plats han köptes ifrån. Hon sade också att om korna inte blev med kalv skulle man ge den en brödbit med en *häkla* och en märkla i varandra.

En pojke från Falla Skyllberg blev skickad till henne i sådant ärende. Han kom hem med en brödkaka där båda dessa små ting var inbakade.

Historier från Håkantorps Mariedam.

Det finns en jordfast sten vilken var en fruktbarhetssymbol. Kring den leddes de kor som man hade varit till tjur med. Det ris man hade och motade kon med skulle sättas upp i taket över kon. Vidare var det viktigt att det var en kvinna som ledde kon. För att få en kvigkalv skull en kvinna bära in första maten till kon.

För djurens trivsel gavs bröd med värme från egna kroppen.

Anteckningar från Rönne by.

För att djuren ej skulle ridas av *maran* slog man upp liar över dem. Hade de blivit förgjorda på något sätt genom onda ögon eller trollskott och dylikt så fanns i Rönne en sten vilken man ledde korna runt. För att få snälla djur gav man dem ett svalbo att äta. Gav man dem ett getingbo blev de argsinta.

Ruben i Falla Skyllberg minns.

Man skulle aldrig skryta över hur duktiga ens djur var. *Skräpp* och *skrävel* var bara till skada. I stället skulle man beklaga sig över hur dåligt det var med deras matlust och att man inte kunde förstå hur andra bar sig åt med att ha så granna djur.

Jag minns en gumma som alltid klagade över sin gris som dock var allt annat än svältfödd. Det fanns de som hade för sig att spindlarna i ladugården drog tur.

Därför fick man ej röra nockanät i taket.

Falla Skyllberg historier.

Om korna oroades av oknytt i ladugården så att de gingo lösa om nätterna, så var ett osvikligt medel att sätta på dem en lös klave om halsen bredvid den fastbundna.

Sedan kunde inget otyg lösa dem.

En bonde hade ofta otur i ladugården. Han anlidade kloka gummor och gubbar vilka skulle bota djuren. En av dem var en Askling från Snavlunda. Till slut fick han sluta med att rådfråga dem och sade. *”Så snart di botar e ko så gör di e annan sjuker”*.

Ingelsbyhistoria.

I Ingelsby gav man korna bark av Tibast sedan de kalvat. Barken var sönderhackad.

Historier om skator.

Det blev otur om man rev ner skatbon. *”Öm du river mitt bo så mister du di ko”* kraxade skatan enligt folktron.

Vid ett torpställe under Skyllberg slog torparen ihjäl två skatungar sedan han rivit ner boet. Dagen därpå var två av hans kycklingar borta.

På ett annat ställe ville man ha hjälp med att riva ned skatbon i trädgården. Den tilltalade nekade dock och nämnde ordstävets ovan. Då fick han veta att han var skrockfull. En annan person lejdes som utan vidare rev ned skatbona.

En kort tid därefter kalvade kon, men veterinär måste tas ut. Kalven måste styckas vid förlossningen och kon kunde med möda räddas.

På ett grannställe revs skatbona ner. De hade där en enda ko. Den dog genom en sjukdom. En ny inköptes som också dog. När den fjärde kon dött yttrade ägaren. *”De e int lönt å köpa fler kor. Ja ha rivi för många skatbon.”* Sedan dess har det inte funnits någon ko på stället. Skatorna bygger också ifred där.

En händelse från nödåren 1867-1868.

I närheten av Skyllberg bodde vid denna tid en person som just övertagit arrendet till en gård. Det var i de svåra nödåren 1867-1868. Det var svårt och bekymmersamt. Till råga på allt följde en viss otur i ladugården. Inte heller tidigare hade det varit tur på gården. Djuren hade dött och skörden hade slagit fel. Under hårda år blev fattigdomen tryckande.

En dag kom en finne i tiggarende. Det var vanligt de här åren. Bonden sade som sade som sanningen var att det inte fanns något bröd i huset att ge bort. Sant säger du mig sa tiggaren för över denna gård vilar en förbannelse som jag själv är skulden till. För många år sen kom jag hit till gården. Han som bodde här mottog mig med hugg och slag och visade bort mig fast han kunde hjälpa.

Då ställde jag det så att kriter och fågnad ej skulle dra lycka och välstånd till gården. Nu har så skett men jag ser att du är en annan bonde på gården. Jag hör att vargen än river fåren och kriter vallas av trollen. Du får lida oskyldigt men jag skall ställa allt tillrätta. Av en viss orsak måste jag ha 20 kronor i mina händer.

Så mycket pengar har inte funnits på lång tid svarade bonden. Om du går ut till stora landsvägen sade tiggaren. Då skall du finna pengarna hos den första hästskjuts som far förbi. Så skedde också. Bonden såg en skjuts närma sig. Det var bruksherren på Skyllberg som var ute och åkte. Han frågade hur det stod till. Då fick han veta om all nöd därhemma. Då tog bruksherren upp 20 kronor och räckte

bonden. Glad skyndade han hem och gav finnen pengarna. Denne gick ut i ladugården och bröt upp en planka i golvet. Där tog han upp ett knyte som han sedan brände upp utanför. Tog sedan avsked med löfte om lycka för gårdens folk och få.

Hur det nu förhöll sig så blev det annorlunda. Gråben lät småkitterna vara ifred och dragarna kom aldrig mer hem tröttkörda av trollen från skogsbetet. Så lyder en skildring om folklig övertro från 1860-talets södra Närke.